Галерия *УниАрт* като университетска изложбена среда: пространство, експозиция и образование

UniArt Gallery as a University Exhibition Environment: Space, Display, and Education

Анжела Данева*
Център *Българо-европейски културни диалози*
Нов български университет

Angela Daneva
Bulgarian–European Cultural Dialogues Centre
New Bulgarian University

* Д-р Анжела Данева е изследовател и изкуствовед към Нов български университет. Научните ѝ интереси са в областта на историята на българското изкуство и култура през XX век, с акцент върху българо-италианските художествени връзки. От 2006 г. работи в италиански частни архиви, както и във фондовете на Венецианското биенале и художествените академии във Флоренция, Торино, Милано, Венеция, Неапол и Рим. Автор е на книгите *Георги Божилов-Слона. Портрети на духа* (2012) и *Българи в италианските академии за изящни изкуства 1878–1944* (2014), както и на основното изследване за живота и творчеството на художника Христо Берберов в монографията *ОТЗВУЦИ. Христо Берберов (1875–1948) и неговото наследство* (2022). От 2017 г. е методически ръководител на галерия *УниАрт* в Нов български университет. Член е на Международната асоциация на критиците на изкуството (AICA).

Angela Daneva, PhD, is a researcher and art historian at New Bulgarian University. Her scholarly interests are in the field of the history of Bulgarian art and culture of the twentieth century, with an emphasis on Bulgarian-Italian artistic relations. Since 2006, she has worked in Italian private archives, as well as in the collections of the Venice Biennale and the art academies in Florence, Turin, Milan, Venice, Naples, and Rome. She is the author of the books *Georgi Bozhilov-Slona. Portraits of the Spirit* (2012) and *Bulgarians in the Italian Academies of Fine Arts 1878–1944* (2014), as well as the principal study on the life and work of the artist Hristo Berberov in the monograph *Echoes. Hristo Berberov (1875–1948) and His Legacy* (2022). Since 2017, she has been the Methodological Supervisor of *UniArt* Gallery at New Bulgarian University. She is a member of the International Association of Art Critics (AICA). E-mail: daneva.angela@gmail.com

Абстракт: Текстът разглежда университетската галерия като изложбена и образователна среда, в която архитектура, експозиционни решения, оригинални произведения и академичен контекст действат във взаимовръзка. Галерия *УниАрт* на Нов български университет е въведена като български казус, чрез който се изследва как пространството участва в създаването на смисъл, насочва погледа и движението на зрителя и превръща експозицията в процес на обучение, интерпретация и диалог.

Ключови думи: академичен контекст, оригинално произведение, визуално мислене, кураторска практика, архитектура, възприятие, образователна практика

Abstract: The article examines the university gallery as an exhibition and educational environment in which architecture, display decisions, original artworks, and the academic context operate in relation to one another. *UniArt* Gallery at New Bulgarian University is introduced as a Bulgarian case study through which the text analyses how space participates in the production of meaning, directs the viewer's gaze and movement, and turns exhibition practice into a process of learning, interpretation, and dialogue.

Keywords: academic context, original artwork, visual thinking, curatorial practice, architecture, perception, educational practice

Настоящият текст разглежда университетската галерия като специфична форма на изложбена среда, разположена между разбирането за музейната институция и образователното пространство на университета. В този контекст основният въпрос, който възниква, е как функционира галерията, когато оригиналното произведение не е само обект на представяне, а е включено в процеса на обучението, интерпретацията и формирането на визуално мислене. Целта на изследването е да бъде анализирана ролята на пространството, експозиционните решения и кураторските практики в изграждането на съдържание чрез конкретния пример на галерия *УниАрт* в Нов български университет.

Тезата, изложена в текста е, че университетската галерия функционира като активна среда, в която произведението, пространството и зрителят участват в процес на съвместно изграждане на съдържание, а самата експозиция е инструмент на обучение. В тази логика университетската галерия може да бъде видяна като хибридна институционална форма, в която показът, обучението и интерпретацията се свързват в обща експозиционна ситуация.

Исторически университетските галерии и музеи възникват от натрупване, даряване и институционализиране на колекции в рамките на университета. Техният произход е свързан с учебни сбирки, кабинети, художествени и археологически колекции, гипсови отливки, репродукции, графики, фотографии и дарителски фондове. Ashmolean Museum в Оксфорд, отворен през 1683 г. след дарението на Елиас Ашмол, и Fitzwilliam Museum в Кеймбридж, създаден след завещанието на Richard Fitzwilliam през 1816 г., са пример за логиката, че университетът превръща колекцията в средство

за обучение, изследване и публично присъствие. Така университетската галерия се очертава като академична изложбена среда. Нейната функция е различна от тази на търговската галерия, но не е и напълно идентична с класическия музей. Университетската галерия не се изчерпва с показването на произведения, а превръща колекцията си в ресурс за обучение, изследване и публична интерпретация.

В съвременната професионална рамка университетската галерия все по-често се мисли като учебна лаборатория или пространство за изследване, професионално обучение, публични програми и връзка между университета и обществото. Американската *Association of Academic Museums and Galleries* разглежда академичните музеи и галерии като среди, които участват пряко в подготовката на следващото поколение културни професионалисти, осигуряват ранна среща с оригинални артефакти и функционират като университетски центрове за интердисциплинарен разговор. Показателна в това отношение е и формулировката на асоциацията, според която „великите университети имат велики музеи“ (AAMG n.d.). ICOM-UMAC[1] определя университетските музеи и колекции като съществени ресурси на висшето образование, посветени на изследване, образование и съхраняване на културно, историческо, природно и научно наследство (ICOM-UMAC n.d.). Тази позиция е важна за разбирането на университетската галерия не просто като място за показване, а като академична среда, в която колекцията, експозицията, обучението и публичната интерпретация работят заедно. В по-широк план подобно разбиране се подкрепя и от актуалните резолюции на ICOM, включително Резолюция 4 от Дубай 2025, която извежда музеите като културни пространства за неформално учене, младежко участие и обществена ангажираност (ICOM 2025).

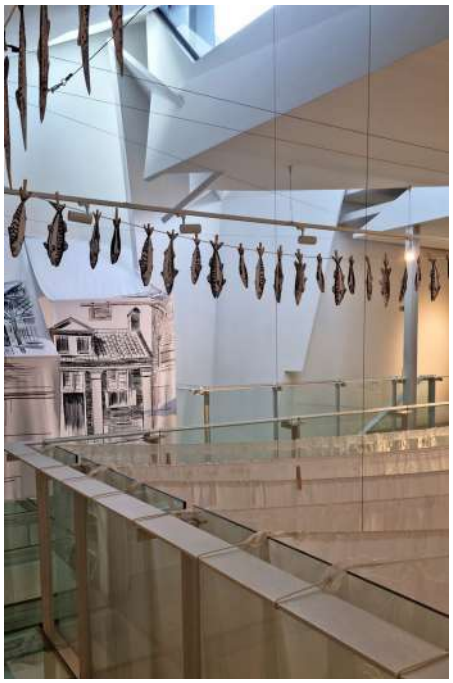
В този смисъл моделът на Yale University Art Gallery е важен като пример за ранно разбиране на университетската галерия като образователен и символен ресурс. В такава институция колекцията не функционира само като фонд за съхранение или представителен ресурс, а като средство за обучение чрез оригинални произведения, близко гледане, сравнение и визуална аргументация. Така галерията става част от начина, по който университетът изгражда отношение към знанието, паметта и визуалната култура. В подобна перспектива може да бъде разгледана и галерия *УниАрт* – не като пряк аналог, а като университетска среда, в която колекцията и изложбената практика се свързват с обучение, интерпретация и публичност. Първоначалният замисъл за организиране на постоянна експозиция от дарение в рамките на институцията постепенно се разви в посока на действащо изложбено пространство, в което временните изложби и експериментът се превърнаха в основен начин на работа. Тази трансформация не отрече началната идея, а я разгърна, приспособявайки я постепенно към университетската среда и към нейните образователни и публични функции.

При търсене на друг български пример най-близка до тази идея би могла да бъде галерията на Националната художествена академия, но между двата типа институции има съществена разлика. Галерията към Художествената академия естествено произтича от обучението по изобразително изкуство и е свързана с процеса на художествено формиране, с представянето на студентска и преподавателска работа и с професионалната среда на бъдещите художници. Галерия *УниАрт* функционира в различен академичен контекст и превръща оригиналното произведение в ресурс за визуален анализ, интерпретация, кураторска практика, културна памет и университетско образование. Именно тази разлика позволява *УниАрт* да бъде мислена като образователен модел в рамките на университет, а не само като изложбено пространство към специализирана художествена институция. Подобно разбиране за университетската галерия като многофункционална платформа (Chen 2018: 86–87) се открива и в изследвания, които разглеждат музея (галерията)

Бележки

1 ICOM-UMAC – Международен комитет за университетски музеи и колекции към Международния съвет на музеите.

Ил. 1, 1а. Галерия *УниАрт*. Изложба *Васил Стоилов: Архитектурни мотиви*, 2024. Експозиционен изглед. Архив на Галерия *УниАрт*, НБУ

Fig. 1, 1a. *UniArt* Gallery. *Vasil Stoilov: Architectural Motifs*, 2024. Exhibition view. Archive of *UniArt* Gallery, NBU

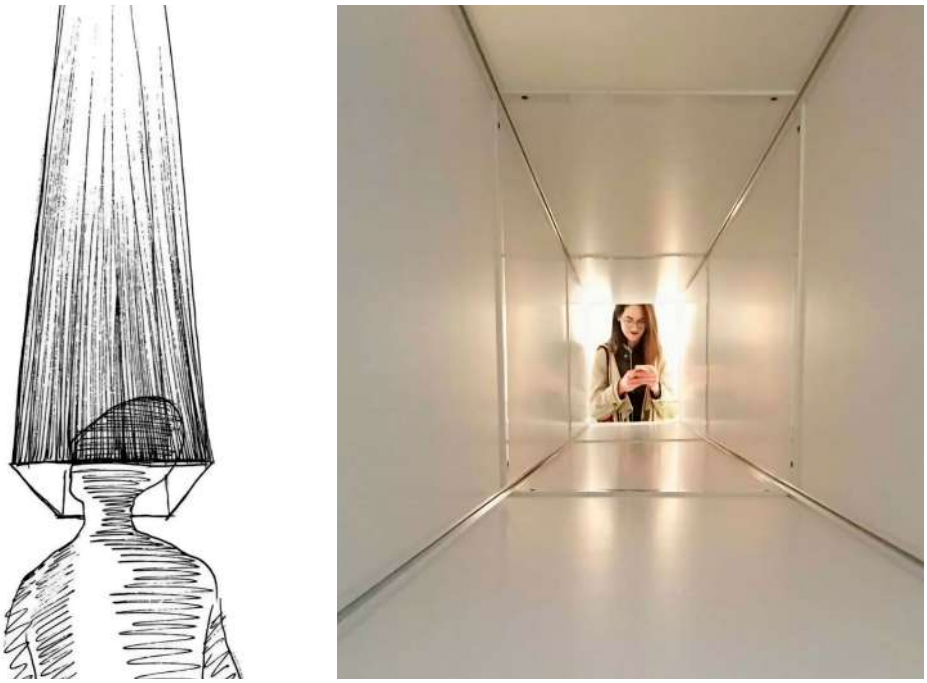
и като среда на взаимодействие между различни участници – произведения, куратори, публика и институции. В този модел изложбата е част от по-широка система, в която различни функции действат едновременно. Това позволява университетската галерия да бъде разглеждана не като самостоятелно изложбено пространство, а като система от отношения между колекция, пространство, публика и образователна среда.

Галерия *УниАрт* – Аудитория *Божидар Даневи,* в Нов български университет функционира едновременно като пространство за публично представяне на изкуство и като среда за академична интерпретация. В този контекст изложбената зала активно участва в изграждането и представянето на съдържанието на всяка кураторска идея. Галерията е открита през 2012 *г.* като акт на даряване и като част от стремежа на Нов български университет да съхранява, развива и представя художествена колекция, свързана с неговата институционална идентичност. Архитектурният проект[2] създава пространство, което не следва модела на затворена музейна зала. Отворената визуална структура, движението между нива, стъкленото стълбище и пресичането на гледни точки поставят още от началото въпроса как колекцията може да бъде не само показана, а превърната в работещ ресурс за обучение, интерпретация и кураторска практика.

През последното десетилетие галерията постепенно надхвърли статута на пространство с постоянна експозиция и се развива като активна университетска изложбена среда. Временните изложби, образователните формати, студентските участия и работата с колекцията очертават модел, при който изложбата се мисли едновременно като публично събитие, изследователски жест и образователна ситуация. Така *УниАрт* функционира не само чрез отделни проекти, а чрез натрупване на практики, свързани с работата с оригинала, с пространството и академичната публика. Галерията се превръща в специфичен образователен модел, при който произведението е изходен пункт, гледането, или по-точно забавеното гледане, е метод на познание, а експозицията действа като среда, в която се формира аналитично и визуално мислене. Затова представянето на различни творчески, образователни и научни проекти в *УниАрт* надхвърля обикновената визуализация в експозиционното пространство и създава условия за образователен и художествен диалог.

Галерията се превръща в място, където се мисли и самата форма на експозицията. Това позволява пространството да бъде разглеждано като активен компонент в изграждането на експозиционния разказ.

2 Галерия *УниАрт* е построена по проект на арх. Зарко Узунов. През 2012 *г.* той получава отличие от Столична община за постижения в областта на културата във връзка с галерията (Citybuild 2012).

Ил. 2, 2а. Галерия *УниАрт*. Изложба *Неочевидно*, 2019. Site-specific инсталация. Архив на Галерия *УниАрт*, НБУ

Fig. 2, 2a. *UniArt* Gallery. *Not Obvious*, 2019. Site-specific installation. Archive of *UniArt* Gallery, NBU

Въпросът, който възниква при анализа на изложбеното пространство на галерия *УниАрт*, е дали то функционира като пасивна изложбена рамка за произведенията в смисъла на понятието „white cube“[3], въведено от Brian O'Doherty (O'Doherty 1999), или активно участва в изграждането на експозиционния смисъл чрез собствените си архитектурни характеристики. Архитектурното решение на галерия *УниАрт* трудно може да бъде сведено до модела на неутралния white cube. Развитието на пространството на две нива, стъкленото стълбище, визуалната връзка между отделните зони и присъствието на естествена светлина въвеждат условия, които активно участват в изграждането на експозиционния смисъл. В този смисъл някои кураторски или реализирани авторски решения за представяне в пространството са мислени през особеностите на неговата архитектура. Такива примери за включване на спецификите на пространството в идеята за експозиционното кураторско решение са изложбата *Васил Стоилов: Архитектурни мотиви* (2024, куратори Анжела Данева и Надежда Янакиева, експозиционен дизайн Иванка Добрева, Ил. 1 и Ил. 1а)[4], както и *site-specific* инсталацията *Неочевидно* (2019, Борис Далчев и Михаела Добрева, куратор Росена Иванова, Ил. 2 и Ил. 2а). И в двата случая пространството наложи конкретни кураторски и дизайнерски решения, подчинени на общия концептуален замисъл и авторовата идея на проекта.

Проблемът за „говорещото“[5] пространство произтича от конкретния опит на гледане. Картините влизат в диалог не само със съседните произведения, но и с цялостната пространствена ситуация на експозицията, докато при рисунките и графичните серии необходимостта от близост, интимност и съсредоточено гледане се среща с отвореното пространство и с движението на зрителя. Обектите и триизмерните творби, от своя страна, се съотнасят пряко с мащаба, светлината и визуалните оси на галерията. Така различните типове произведения показват по различен начин, че архитектурната среда не е неутрална рамка, а активен компонент на възприятието.

Тази зависимост между пространство, колекция и образователна функция се проявява и в проекти, които не просто показват произведения, а ги преосмислят чрез изложбения формат. Към този тип работа могат да бъдат прибавени и изложби, в които галерията функционира като среда за концептуализиране на представеното. Такъв пример е проектът *В огледалото на Рембранд*[6] (2024–2025, куратори Тодор Петев, Стоян Сгурев, Надежда Янакиева), който представи колекцията от гравюри на галерията

3 Терминът „white cube“ обозначава изложбен модел, в който пространството е неутрално, изчистено и изолирано от външния контекст, така че да се фокусира изцяло върху произведението.

4 Проектът е представен в културния блок на БНТ и в БНР.

5 Терминът „говорещо пространство“ се използва в аналитичен смисъл, за да обозначи изложбена и архитектурна среда, която активно участва в създаването на смисъла и влияе върху възприятието на произведенията.

6 Изложбата и дискусионният блок бяха широко отразени в културните блокове на БНТ, БНР, Портал *Култура*. Проектът беше финансиран от посолството на Кралство Нидерландия в София.

заедно с интерпретации по тях на студенти по графика (НБУ). Проектът имаше широк интердисциплинарен характер и освен изложбата включваше дискусионна и семинарна част с участието на куратори от Райксмузеум, художници, както и студентски интерпретации от департамент *Театър*. Друг показателен пример е проектът – пътуваща изложба *Човешко и божествено*[7] (2026, куратори Надежда Янакиева, Тодор Петев, Анжела Данева), реализирана по инициатива на Градската художествена галерия *Борис Георгиев* – Варна с университетската галерия на НБУ. Бяха представени произведения от колекциите на двете галерии, свързани с нидерландската живопис от XVII век. И в двата случая значението на проекта не се изчерпа с публичното представяне, а се разгърна чрез съпътстващи форми на разговор, анализ, лекционен контекст и работа с произведенията.

Тези примери показват, че пространството на *УниАрт* не е пасивна рамка, а активен участник в изграждането на смисъла на всяка експозиция. Архитектурата променя възприятието за мащаб и дистанция, влияе върху усещането за близост или отдаленост и насочва начина, по който зрителят се движи и спира. В този многопластов процес автономията на произведението е условна, тъй като то се възприема спрямо средата, в която се намира. В изложбата *Васил Стоилов: Архитектурни мотиви* пространството усилва първоначалния смисъл на оригиналното произведение и го поставя в по-широк визуален и концептуален контекст. Site-specific експозициите, от своя страна, пренаписват, изместват или проблематизират пространството, като добавят нови пластове на интерпретация (Kwon 2002). По този начин архитектурната среда не функционира като фон, а като активен компонент, който моделира интерпретацията. Това е особено видимо в ситуации, в които зрителят не възприема произведенията изолирано, а в движение, в промяна на гледните точки и в постоянно пренареждане на визуалните връзки. Именно тук пространството започва да действа като съавтор в аналитичен смисъл, тъй като пряко участва в изграждането на смисловите отношения в изложбата (Ил. 1 и Ил. 2).

Практика в галерия *УниАрт* е експонирането да не се възприема като обикновен акт на подреждане на произведения. С прекрачване на прага става ясно, че изложбата предлага определен режим на гледане (Bennett 1995). За разлика от класическите галерийни пространства, в които изложбата често има ясно начало и край, изложбеният разказ в *УниАрт* рядко следва строго линейна логика и в повечето случаи се предлага като отворен маршрут. Вертикалната организация, междинните визуални връзки и възможността за поглед „отгоре“ или „отдолу“ непрекъснато разместват реда на възприятие. Първото впечатление често идва от цялостната ситуация и от едновременно предложените различни гледни точки. Основна роля в този процес имат стълбите и преходът между нивата. Освен преките си функции те служат и като момент за прекъсване и пренастройване на вниманието. Докато зрителят се движи, погледът и мисълта сравняват, свързват и очакват. Затова междинните гледки носят усещане за едновременно присъствие, което може да разсейва, но също активира концентрацията, като изисква от зрителя да избира, да се връща, да преосмисля вече видяното. В повечето случаи възприятието е многопластово, съставено от отделни срещи, които създават мисловни връзки. Подобна пластичност е част от експозиционната логика на пространството, което отказва да наложи единствен прочит на показаното и предлага множество възможни пътища на гледане и възприятие.

Университетската галерия функционира като своеобразна лаборатория не защото отменя музейната дисциплина, а защото превръща експозиционната практика в образователен процес. Дисциплината, изискванията и естетическата мярка не ограничават участието, а създават условия то да бъде осмислено и професионално структурирано. В този модел студентите и преподавателите не се срещат с произведението само като завършен обект, а като изходна точка за наблюдение, анализ, интерпретация и кураторско мислене.

7 Проектът *Човешко и божествено* (изложби и лекционен блок) на ГХГ – Варна и галерия *УниАрт* бяха отразени в програмите за култура на БНР и в електронната платформа Портал *Култура*. Проектът беше финансиран по програма на Община Варна и от НБУ.

Тъкмо в тази перспектива могат да бъдат разгледани и конкретни педагогически практики, които работят непосредствено с произведението като инструмент за обучение. Показателен пример в тази посока е работата с лекционно-практическите формати на д-р Лиляна Милкова, представени многократно в университетската галерия. Лиляна Милкова прилага метода „Стратегии за визуално мислене“ като подход за работа с произведения на изкуството (Milkova 2022). Методът насочва вниманието към процеса на гледане, към изграждането на наблюдение, към формулирането на визуални аргументи и към постепенното структуриране на интерпретация. В подобни практики произведението не е илюстрация към предварително зададено знание, а активен посредник в неговото изграждане. Именно така образователната функция на университетската галерия става видима като работа с погледа, с езика на описанието и с умението видяното да бъде превърнато в аргумент.

Един от съществените въпроси е дали изложбата в това пространство може да се разгърне като процес. За разлика от музея, който работи със съхранение, колекция и относително устойчиви експозиционни модели, университетската галерия по природа допуска динамика, временност и отвореност към промяна, които могат да бъдат мислени в контекста на новата музеология (Vergo 1989). В този смисъл пространството позволява експериментиране както на кураторско, така и на образователно ниво: студентските проекти, учебните изложби и пряката работа с художествения материал превръщат галерията в място за учене чрез практика, а не чрез готови модели. Изложбата не се явява крайна форма, а част от процес на проби, корекции и постепенно осмисляне на изложбения език.

В заключение галерия *УниАрт* постепенно се оформи като специфична университетска среда, в която изложбената практика, работата с колекцията и образователният процес се свързват в обща структура. Тази роля не се изчерпва с отделните изложби, а се проявява в начина, по който произведението участва в обучението, в кураторското мислене и в изграждането на визуална култура. В този смисъл *УниАрт* може да бъде разглеждана като български пример за университетска галерия, в която пространството, експозицията и знанието се произвеждат заедно.

Библиография

Литература

Bennett (1995): Bennett, Tony. The Birth of the Museum: History, Theory, Politics. London – New York.

Chen (2018): Chen, Jeng-Horng. Practical Problems of University Museums. – University Museums and Collections Journal, Vol. 10.

Kwon (2002): Kwon, Miwon. One Place After Another: Site-Specific Art and Locational Identity. Cambridge (MA).

Milkova (2022): Milkova, Lilyana. Методът „Стратегии за визуално мислене“ и неговото практическо приложение [Metodat „Strategii za vizualno mislene“ i negovoto prakticheskо prilozhenie]. – In: Дебати в музеологията. Музей и образование [Debati v muzeologiyata. Muzey i obrazovanie]. Sofia.

O'Doherty (1999): O'Doherty, Brian. Inside the White Cube: The Ideology of the Gallery Space. Berkeley–Los Angeles.

Vergo (1989): Vergo, Peter (ed.). The New Museology. London.

Интернет източници

AAMG (n.d.): Association of Academic Museums and Galleries. About Us. Available at: https://www.aamg-us.org/about-us/ [Accessed 5 May 2026].

Citybuild (2012): Citybuild. Арх. Зарко Узунов получи награда за галерия „УниАрт“ (18.09.2012) [Arch. Zarko Uzunov poluchi nagrada za galleria “UniArt” (18.09.2012)]. Available at: https://citybuild.bg/news/zarko-uzunov-poluchi-nagrada [Accessed 9 May 2026].

ICOM (2025): ICOM. The 40th ICOM Ordinary General Assembly adopts six resolutions shaping the future of museums (4 December 2025). Available at: https://icom.museum/en/news/the-40th-icom-ordinary-general-assembly-adopts-six-resolutions-shaping-the-future-of-museums/ [Accessed 5 May 2026].

ICOM-UMAC (n.d.): ICOM-UMAC. What is UMAC? Available at: https://umac.icom.museum/about-umac/what-is-umac/ [Accessed 5 May 2026].